

I. Homenska, aspirant

Kiev

REALIZATION OF CONCEPT КОНЦЕПТА «UKRAINE» IN THE WORKS BY TARAS SHEVCHENKO

The features of the functioning of the concept «Ukraine» based on the poems of Taras Shevchenko is analyzed in this paper:

Key words: world view, concept, verbalization, connotation, ethnocentrism, anthropocentrism.

УДК 811. 112'38

Н. Фецук, асист.

Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, Львів

ХУДОЖНЄ ПОРІВНЯННЯ В СТРУКТУРІ ОБРАЗУ ГЕРОЯ РОМАНУ

Стаття присвячена аналізу художнього порівняння в структурі образу головного героя роману Д. Веллерсгофа «Все дістається переможцю». Образ людини-невдахи, головними рисами якої є самотність і відчуження від оточення, підтримується розгорнутими порівняннями, що в основному виражають його душевний стан, думки та почуття.

Ключові слова: художнє порівняння, розгорнуте порівняння, структура образу, стилістична функція, лейтмотив.

Художнє порівняння доволі поширений стилістичний засіб, що слугує в тексті основою розгорнутого образу або композиційним прийомом. Стилiстичний ефект порівняння полягає у виділенні, акцентуванні спільної ознаки, на якій співставляються два поняття. Порівнювальні об'єкти не тотожні, проте констатація їх часткової ідентичності уможливує нове, часто неочікуване сприйняття предмета, явища, особи.

Причому порівняння виключає інші ознаки об'єктів, іноді навіть головні, концентруючи увагу лише на одній, спільній для них. Це дозволяє письменнику використовувати художні порівняння в різноманітних стилістичних функціях, домагаючись необхідного прагматичного впливу на читача.

Деякі дослідники розрізняють художнє і образне порівняння. Такої думки дотримується, наприклад, Л. Ф. Присяжнюк розглядаючи функціонування художнього порівняння в образній системі романів Г. Гріна і при цьому поділі базуючись на тому, чи в основі порівнянь лежать відношення: 1. тотожності, схожості або 2. подібності [1: 218-219].

Ми не дотримуємось такого поділу, проте вважаємо, що будь-які порівняння, навіть логічні, чи ті, що ґрунтуються на однокатегоріальних об'єктах, у художньому тексті можуть набути експресивності та образності.

Метою цієї статті є встановлення ролі художнього порівняння в структурі образу головного героя роману „Все дістається переможцю“ („Der Sieger nimmt alles“) сучасного німецького письменника Дітера Веллерсгофа. Головний герой, Ульріх Фогтманн, зовсім не переможець, а навпаки, людина-невдаха, що випадково попала в чуже йому серед-

© Н. Фецук, 2014

овище, одружившись з дочкою багатого фабриканта. Проживши за його словами, „чуже життя“, він закінчив його сімейним крахом, банкрутством та інфарктом.

Залишившись у дитинстві сиротою на опіку тітки, яка відправила його до інтернату, Ульріх відчував себе самотнім і усюди чужим. Самотність та чужість стали головними рисами його характеру, до них долучилося почуття небезпеки і страху, викликане його незахищеністю:

„Für ihn stand niemand ein. Er war ein unnützer Rest. Die Tante hatte ihn hierhin abgeschoben, und es wurde ihm empfohlen, dankbar zu sein. Das hing ihm an wie ein Angstgeruch, der die anderen reizte. Er war von vorneherein schuldig, sie waren immer schon im Recht“ [6: 31].

Оказіональне утворення „*Angstgeruch*“, вжите автором у порівнянні, надзвичайно влучно характеризує стан відчуження хлопчика, що не знайшов ні захисту, ні друзів. Тому слово „*fremd*“ супроводжує його образ як лейтмотив у зображенні його життя. Навіть єдина жінка, яку він кохав, не стала йому близькою: „... *und je besser sie sich zurechtfand und wie eine Hausfrau in Reichenbachs Küche hantierte, umso fremder erschien sie ihm*“ [6: 45].

Такою ж чужою видалася йому Елізабет, його майбутня дружина, у перші дні їх знайомства:

„In ihrem dunkelblauen Kostüm, der Seidenbluse mit der goldgefästen Gemme am Halsausschnitt und ihren frisch frisierten Haaren... wirkte sie in der ärmlichen Umgebung wie ein fremdes, unerwartetes Beutestück, das sich in seinem Netz gefangen hatte“ [6: 78].

І коли вони вже були одружені, близькості між ними не виникло, хоч як Елізабет цього хотіла. Вони так і залишилися чужі одне одному і жили поряд, ніби виконували певну програму:

„Momentweise kam ihm dann alles fadenscheinig und falsch vor, als erfüllten sie gemeinsam nur ein Programm...“ [6: 110].

У внутрішньому монолозі Ульріх визнає, що їхні зусилля створити справжню родину, марні, і почуття фальшивості, облудності ще більше віддаляє його від Елізабет:

„Er steckte immer in einem falschen Leben... Man versuchte es besser zu machen, und alles wurde falsch und wenn man doch glauben wollte, daß es das Richtige war, wurde man ein Fälscher. Gute Fälscher waren kaum als Fälscher zu entlarven, auch nicht, wenn sie eine Ehe fälschten... Sie und er wollten glaubwürdig werden Glaubwürdigere Fälscher. Raste er deshalb so über die Autobahn, als ob er es gar nicht erwarten könne? Manchmal war die Welt nur ein Tunnel voller Geräusche, eine bunte Leere“ [6: 115].

Роздуми Ульріха про його подружнє життя завершуються порівняльними реченнями з питальним знаком і метафорою, що ніби відповідає на питання. Метафора фактично виникла на основі порівняння „*die Welt wie ein Tunnel*“. Деякі дослідники навіть вважають таку метафору скороченим порівнянням. [2: 22].

Оскільки Елізабет, люблячи його, намагалася налагодити з ним відповідні стосунки, виходячи із своїх почуттів ображеної жінки, не намагаючись зрозуміти його, людину внутрішньо самотню, нічого доброго з цього не виходило. Та й сам Ульріх не міг собі сам пояснити свого життя:

„Er wußte nicht, warum er so leben mußte, wie er lebte. Wenn er darüber nachzudenken versuchte, wurde er sich nur fremd“ [6: 125].

Самотність і відчуженість від самого себе, невміння знаходити контакт з оточуючим світом, визначили його життя. Недарма він мріяв оселитися на безлюдному острові. Проживши дитинство та юність у бідності, Ульріх поставив собі за мету стати багатим та незалежним. Недосвідчений у фінансових справах він повірив обіцянкам шахраїв, що втягнули його в хитру гру. Він був захоплений перспективою швидкого збагачення і новим життям, блиск якого манив і сяяв перед ним:

„Nun lag die Zukunft vor ihm wie ein weit geöffnetes Land, in das eindringen und das er erobern konnte“ [6: 178].

У цей короткий період очікування раптового багатства Ульріх ніби змінився, сповнився надією на щасливе життя. Цілий ряд порівнянь, вжитих в описі цього часу, підкреслюють його оптимізм, бадьорий настрій. Він вперше зауважив місто, людей, речі, що його оточують. Усе сяє навколо і він дивується, чому не всі такі щасливі, як він:

„An der aufgekommenen Nachtbewölkung brach sich die strahlende Helligkeit der Innenstadt als ein rosiger Schimmer. Wie schön das Leben war; wie unergründlich, wie verheißungsvoll. Warum eigentlich waren nicht alle glücklich?“ [6: 190].

„Im weitergehen, ... sagte er sich, daß ja wirklich alles wie ein Traum sei, und das Glück blieb bei ihm als ein starkes Wohlgefühl, das seinen Körper durchpulste und sein Schritt beschwingte“ [6: 181].

„Die weiße Würfelzucker, den er aus Papier wickelte, erschien ihm wie eine sakrale Substanz, und die dicke weiße Steingutasse, die einen Sprung in ihrer Glasur hatte, fühlte sich an wie eine beglückende Gewißheit“ [6: 181].

Але незабаром блискучі уявні перспективи Ульріха згасали і він почав усвідомлювати, що потрапив у пастку, з якої йому не вибратися. Безнадія охопила його, він опинився один на один з ворожим йому світом. З порівнянь, що тепер вживаються в структурі образу героя, зникають лексичні одиниці „glücklich“, „beschwingt“, „verheißungsvoll“ і з'являються зовсім протилежні поняття.

Навіть природа стала ворожою і видавалася йому союзницею тих сил, що протистояли йому:

„Die Hartnäckigkeit des Winters war wie ein Bild der Widerstände, die ihm überall erwachsen und manchmal, wenn er sich körperlich erschöpft fühlte, zu lähmen drohten“ [6: 404].

Це розгорнуте порівняння передає душевний стан Ульріха, який втрачав сили, необхідні для боротьби.

Що торкається терміну „розгорнуте порівняння“, то існує багато різних його визначень. Так, наприклад, Ю. А. Маковецька-Гудзь у своєму дисертаційному дослідженні розуміє його як структуру, що „в межах одного речення може містити кілька порівнянь, що зіставляються на основі різних ознак та уточнюють одне одного“ [3: 5].

Л. В. Голоух, досліджуючи порівняння в текстах українських історичних романів, вважає, що ускладнення порівняльних конструкцій відбувається „низунням власне порівнянь, які в свою чергу можуть розгортатися підрядними реченнями.“ [4: 9]. Б. В. Томашевський називає розгорнутим порівнянням таку структуру, що створює завершений образ і часто досягає великого ступеня самостійності [5: 210].

Ми приєднуємось до думки Томашевського в тому відношенні, що розгорнуте порівняння має створювати завершений образ, а що торкається структури, то тут можливі

різні варіанти. До них зараховуємо і т. з. „приєднувальні порівняння“ [5: 207], в яких суб'єкт і об'єкт порівняльної структури можуть мінятися місцями, об'єднані завжди словом „so“.

Так Ульріх, ідучи на офіційну зустріч з партнерами по бізнесу, яка нічого доброго йому не принесе, роздумує над своєю злою долею, що видається йому подібною до могутнього літака, що проревів над його головою:

„Aus dem diesigen Himmel rechts der Autobahn kam mit blinkenden Signallampen der silbergraue Rumpf einer DC 10 im Landeanflug, die ihr Fahrwerk ausfuhr und nun schon erschreckend niedrig als ein langgestrecktes Phantom die dichten Verkehrsströme der beiden Fahrbeihen überquerte... und wie ein Echo ihres Vorbeigleitens und Verschwindens dachte Vogtmann: so unabwendbar und mächtig sieht ein Verhängnis aus“ [6: 403].

Суб'єкт і об'єкт порівняння помінялися місцями: спочатку подано розгорнутий образ, а за ним слідує предмет „*Verhängnis*“ (зла доля, фатум).

З поглибленням фінансового краху, з втратою надії на порятунк, на допомогу партнерів по бізнесу Ульріх все більше заглиблюється в себе, його відчуженість від оточення постійно підкреслюється письменником.

Лейтмотивне слово „*fremd*“ з'являється в кожній сцені і супроводжує його образ, а порівняння довершують зображення самотньої людини:

„Er fühlte sich fremd in diesem Haus. Manchmal vergaß er es. Dann plötzlich, wie in diesem Augenblick, durchfuhr es ihn wieder, wie ein Strom vor Kälte. Er fühlte sich abgegrenzt von allem“ [6: 338].

Так сприймає він свій рідний дім і будь-яке оточення. Запрошений на вечірку, він ніби бачить знайомих людей вперше, такими чужими вони йому видаються:

„Er fühlte sich fremd hier. Viele diese Leute sahen aus, als würden sie nie arbeiten und sich gegenseitig darin bestätigen, daß das Leben, ihr Leben, leicht, lustig und belanglos sei“ [6: 376].

„Aber er wollte weg hier und mit niemandem von der Party mehr zusammensein. Zu wem gehörte er eigentlich? Wer zu ihm? Elisabeth? Christoph? Sie waren so fremd wie alle anderen“ [6: 395].

У своїх роздумах Ульріх Фогтманн констатує свою самотність. Він так і помер у готелі серед чужих людей, втративши все і не знайшовши свого місця в житті.

Аналіз функціонування художніх порівнянь, вжитих автором у тексті роману, свідчить, що вони у своїй більшості слугують створенню розгорнутого образу головного героя, лейтмотивом якого є самотність та відчуження, людини-невдахи, що в силу життєвих обставин та характеру, прожила „чуже життя“. Підтримуючи семантичний художній образ, порівняння в основному виражають душевний стан, думки та почуття героя.

Що торкається структури порівнянь, – це поширені конструкції з низкою підрядних речень або декількома порівняннями на основі однієї або різних ознак. Такий розгорнутий образ дає читачеві можливість легко уявити собі його. Як зауважує Б. В. Тамашевський, „дієвість порівняння – це ступінь його поширеності“ [5: 211]. Розгорнуті порівняльні структури, створюють у тексті роману необхідну тональність на фоні якої чіткіше виступає образ героя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Присяжнюк Л. Ф. Художнє порівняння в образній системі романів Г. Гріна/ Л. Ф. Присяжнюк// Наука і сучасність. Зб. наук. праць нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. т. 52, – К, 2005. – С. 212– 219.
2. Braak, Ivo. Poetik in Stichworten/ Ivo Braak . – Kiel,1966. – 172 с.
3. Маковецька-Гудзь Ю. А. Семантико-граматичні моделі художніх порівнянь (на матеріалі укр. поетичної мови 70-90-х років ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук. – К, 2010. – 18 с.
4. Голоух Л. В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук. – К, 1996. – 20 с.
5. Томашевский Б. В. Стилистика./Б. В. Тамошевский. – Ленинград: издательство Ленинградского университета, 1983. – 288с.
6. Wellershoff, Dieter. Der Sieger nimmt alles./Dieter Wellershoff. – Aufbau-Verlag.-Berlin u. Weimar,1986. – 484 с.

Стаття надійшла до редакції 09.10.14

Н. Фещук, асист.

Львов. нац. ун-т имени Ивана Франко, Львов

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ СРАВНЕНИЕ В СТРУКТУРЕ ОБРАЗА ГЕРОЯ РОМАНА

Статья посвящена анализу художественных сравнений в структуре образа героя романа Д. Веллерсгофа «Все достается победителю». Образ человека-неудачника, главными чертами которого являются одиночество и отчуждение от окружения, акцентируется развернутыми сравнениями, которые, в первую очередь, выражают его душевное состояние, мысли и чувства.

Ключевые слова: художественное сравнение, распространенное сравнение, структура образа, стилистическая функция, лейтмотив.

Feshchuk N., assistant

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

SIMILES IN THE IMAGE STRUCTURE OF THE MAIN HERO OF A NOVEL

The article is dedicated to the analysis of similes in the image structure of the main hero in the novel of Dieter Wellershoff “Der Sieger nimmt alles”. The image of a loser, whose main traits are solitude and alienation from the milieu, is accentuated by detailed similes which first of all express his state of mind, thoughts and feelings.

Key words: simile, detailed simile, the image structure, stylistic function, leitmotif.